

Presentació:

La llengua catalana al llarg del segle XX i a l'inici del XXI. Evolució amb truncaments, present amb llums i ombres, perspectives obertes

Francesc Vallverdú
Membre de la Comissió Executiva per al Centenari,
en representació de la Secció Filològica

Durant els dies 24, 25 i 26 d'octubre de 2007 tingué lloc a la seu de l'Institut d'Estudis Catalans a Barcelona un Simposi Internacional sobre el Català al segle XX: Balanç de la Situació i Perspectives, organitzat per la Secció Filològica. Aquestes jornades acadèmiques, que foren programades dins els actes commemoratius del centenari de l'IEC, reuniren més d'un centenar d'experts, per a estudiar la història i el present de la llengua en els diferents Països Catalans.

El propòsit d'aquest Simposi era no solament reunir les dades i les referències més fiables de tots els territoris de llengua catalana en el segle XX i fins a l'actualitat, sinó també valorar-les adequadament, per tal d'aprofundir-ne el coneixement i, a partir d'aquí, poder afrontar amb les millors condicions els reptes del segle XXI. D'entrada, podem afirmar que el Simposi complí amb escriure aquestes expectatives, per l'alta qualitat i el gran interès de les ponèn-

cies presentades, totes elles riques en dades i referències, rigoroses en les valoracions i fins i tot oportunes en les propostes d'actuació. Tots els ponents remarcaren que la normalització lingüística de la llengua catalana, iniciada amb tanta embranzida i entusiasme a les primeres dècades del segle passat, fou frenada per la dictadura de Primo de Rivera, primerament, i sobretot per la dictadura del general Franco, amb un propòsit deliberat de genocidi lingüístic.

En la primera sessió, que fou moderada per Joan A. Argenter, totes les dades demolingüístiques, com a base de partida, foren analitzades i valorades per Joaquim Torres, que presentà per primera vegada en detall una estadística completa de totes les terres del domini lingüístic. Aquest panorama fou completat per Isidor Marí —el qual acceptà de substituir la professora Christine Bierbach, de la Universitat de Mannheim, que no hi pogué participar per raons de salut—, amb una ponència centrada en la nova immigració com un dels fenòmens decisius en l'aspecte social, en la qual va proposar d'entendre la integració immigrant com a compromís bilateral. Tot seguit hi va intervenir el jurista Jaume Vernet, per assenyalar, entre altres coses, que, si bé en el capítol de l'oficialitat lingüística existia un procés de millora legislativa en la major part de territoris, subsistien molts entrebancs polítics per a exercir-hi els drets lingüístics.

En la segona sessió, la moderadora de la qual fou Mariàngela Vilallonga, el món de l'educació i de la recerca fou examinat per tres especialistes: Joan Perera posà en relleu que en l'educació infantil i primària és on la presència de la llengua catalana ha experimentat un canvi més substancial al llarg del segle XX i apuntà com a punts clau per al futur els nivells de coneixement de la llengua, l'atenció al professorat i el repte del multilingüisme; Ernest Querol s'ocupà de l'educació secundària i la formació professional, tot posant en relleu les grans diferències que hi ha entre els diversos territoris i dissenyant algunes actuacions per augmentar la presència del català tant en els sistemes educatius i en el professorat, com en els usos dels estudiants; i Josep M. Bricall començà referint-se a les ruptures experimentades pel sistema universitari català, amb els efectes que els avatars històrics han tingut sobre l'ús de la llengua, examinà el problema específic de la recerca i la comunicació científica —posant un èmfasi especial en l'ús de l'anglès com a llengua franca de la ciència— i subratllà la qüestió de l'espai europeu de l'ensenyament superior.

La tercera sessió, moderada per Maria Josep Cuenca, fou dedicada a l'ús del català en àmbits mediàtics, culturals i socials, els quals foren examinats per tres altres especialistes: Josep Gifreu féu una aprofundida anàlisi dels mitjans de comunicació (premsa diària, ràdio, televisió, Internet) per concloure que en l'espai català hi havia cinc punts febles (entre els quals la inexistència de coordinació entre tots els territoris) i cinc punts forts (entre els quals un ampli consens social sobre la política lingüística aplicada als mitjans); Francesc Parcerisas, després de fer una detallada explicació de les vicissituds del llibre al llarg del segle XX, destacà el brillant moment actual, però sense oblidar les greus febleses (per exemple, la poca difusió i l'analfabetisme tècnic d'alguns potencials lectors) i acabà referint-se al teatre i a altres indústries cul-

turals; i Joan Solé Camardons, que s'ocupà de l'ús del català en el món socioeconòmic i associatiu, va posar en relleu que, si bé en el primer cas s'han fet avenços important sobretot a Catalunya, hi ha mancances molt evidents; en canvi, en la xarxa associativa el català és molt present en quasi tots els territoris.

En la quarta sessió, el moderador de la qual fou Isidor Marí, es tractà el tema de la normativització del català: Joan Martí i Castell, centrant-se en la dicotomia unitat/variació i el paper de l'Institut d'Estudis Catalans, advertí dels perills d'una ruptura suïcida i destacà la tasca de Fabra i l'IEC com a fonamentals; i Maria Teresa Cabré, que tractà de qüestions lèxiques generals i d'onomàstica i terminologia, féu una anàlisi aprofundida de tots aquests camps. A continuació, el professor de la Universitat de Perpinyà, Michel Leiberich féu un suggerent recorregut històric pel pensament europeu dels segles XVIII i XIX, fins a concloure que els nacionalismes d'Estat sempre són potencialment perillosos i que l'espai lingüístic dels Països Catalans és un projecte viable i legítim.

Finalment, en la cinquena i última sessió, que fou moderada per Francesc Vallverdú, el professor de la Universitat de Viena Georg Kremnitz féu una detallada anàlisi de les idees del segle XX des del punt de vista sociolingüístic, al llarg de la qual destacà, entre altres coses, que el dret d'expressar-se en la llengua pròpia és més acceptat ara que no pas fa cent anys.

L'últim acte del Simposi fou una taula rodona sobre l'ús interpersonal del català en quatre territoris del domini lingüístic, també moderada per Francesc Vallverdú. Els participants en aquesta taula rodona foren convidats a respondre a les qüestions que més sovint es plantegen en aquest àmbit: Com funcionen les normes de tria lingüística en el vostre territori? Quin valor social hi té el català? Quin és l'ús del català a l'àmbit familiar? Etc. En llurs exposicions, Emili Boix Fuster (UB) va descriure el cas de Catalunya, Joan Melià (UIB) el de les Illes, Brauli Montoya (UA) el del País Valencià i Joan Peytaví (UP) el de la Catalunya del Nord. Malgrat les diferències evidents entre els quatre territoris, els participants del sud dels Pirineus coincidiren a destacar el predomini de l'adaptació al castellà en les converses interpersonals i les propostes per enfrontar aquest problema foren diverses (per exemple, equilibrar el coneixement de les llengües en contacte, ja que no sols al País Valencià i a les Illes el domini del català encara és molt més baix que el del castellà, sinó que també ho és a Catalunya, malgrat les estadístiques).

Com a prova de l'enorme interès que suscitàren les ponències i els debats d'aquest Simposi, podem referir-nos a les múltiples peticions sorgides dels assistents per tal que es pogués disposar aviat del text de les comunicacions presentades, abans de llur divulgació oficial, entre les publicacions commemoratives del centenari de l'IEC. Per tot plegat, la Secció Filològica pot congratular-se d'haver organitzat amb tot encert un dels fóruns més suggeridors i enriquidors sobre la situació sociolingüística catalana.